

«Antar man rent skjønnsmessig at halvparten av de piker det gjelder er arvemessig mindreverdige, skulle man måtte regne med at om lag 2500 av de 9000 barn har arvet sjelelige defekter (særlig åndssvakhet), som selv ikke den omhyggeligste oppdragelse eller det beste miljø kan rette på i særlig grad».

Denne uttalelsen til Sosialdepartementet 10. august 1945 fra Ørnulf Ødegård, daværende direktør ved Gaustad sykehus, ble gjengitt i Dagbladet 30. desember i fjor. Samtidig ble det angitt et bakgrunnsmateriale som psykiateren (Else Vogt Thingstad) i utvalget la stor vekt på.

IQ-testing og razziaer

Det refereres her til et materiale på 45 kvinner IQ-testet av tyskerne i Larvik under krigen. Kvinnene ble innbrakt under en razzia og innlagt på Tønsberg sykehus for testing. Det nevnes at «den aften razziaen foregikk var det regnvær, så det er vel riktig som en del av pasientene opplyser at de på grunn av regnværet var gått inn på en kafé for å vente på en rutebil.»

Slike razziaer ble ofte foretatt under krigen på helsemyndighetenes anmodning ved hjelp av norsk og/eller tysk politi. Grunnlaget for slike inngrep var frykt for at tyske soldater skulle «nedsmittes» av norske jenter. Veneriske sykdommer hadde øket i løpet av krigsårene både når det gjelder gonore og syfilis. Oppsporing av smitekilder i form av razziaer og kontroller på restauranter og møtestedet ble et vanlig trekk i bybildet mange steder.

Etter krigen ble nesten 1.000 såkalte promiskuøse kvinner internert på Hovedøya. Hensikten var å beskytte sivilbefolkningen mot venerisk smitte. I Sælbu ble 107 jenter internert hvorav mindre enn 7% hadde kjønnsykdom – og det var atskillig mindre enn hva nordmenn hadde i Tysklandsbrigaden! Selv oppfattet jentene interneringen som straff.

Forholdene like etter krigen ble av mange betegnet som nærmest «ville». Sakkyndiges uttalelser til Krigsbarnutvalget, en utredning på 177 sider, er på mange måter hårreisende lesning. I innstillingen er det referert forslag til tiltak framsett av prominente personer, også psykiatere, som blant annet gikk ut på at barna skulle tas fra sine mødre og tvangssendes til Tyskland eller spres rundt i samfunnet på barnehjem fratatt sin identitet.

«Asosiale psykopater»

Forslag til utvalget fra legehold i Oslo var av lignende karakter. Hel-

digvis ble utvalgets forslag atskillig mer menneskelig. Allikevel ble innstillingen stoppet av daværende sosialminister, Sven Oftedahl. Den kom aldri til Stortinget.

Ødegård, en av datatidens fremste epidemiloger og professorer i psykiatri, fremsatte i 1945 antakelser som er spekulative og lett kan misforståes. Det fremgår ikke av erklæringen til Krigsbarnutvalget at han har noe bestemt materiale å referere til, bortsett fra 35 kvinner som var innlagt på Gaustad sykehus under krigen, men da av andre grunner en promiskuitet. Enkelte av disse betegnes som asosiale psykopater og som sinnssyke.

Vitenskapelig uholdbart

Han refererer ellers til innleggelse på Ullevål sykehus og den «alminnelige erfaring». Men alle vet i dag at man ikke kan trekke generelle slutninger fra et meget spesielt og begrenset materiale til en større populasjon av «tyskerjenter» og deres barn. At nærmere 1/4 av barna skulle ha arvelige sjelelige defekter, er i sannhetens navn en lett-vint vitenskapelig omgang med data, selv om det bare er antakelser.

Arvelighetsforskere vet i dag at IQ er uttrykk for en rekke kontinuerlige dimensjoner, hvor den ene kan kompensere for den andre. Mange gener og miljøfaktorer bestemmer graden av IQ-nivået. Om moren scorer under et bestemt nivå, kan man ikke uten videre slutte seg til at et visst antall barn dermed ville blitt åndssvake.

Sjelelige deffekter

Dessuten vil fedre med en god IQ kunne modifisere effekten av kvinnes eventuelt lavere IQ. De antakelsene Ødegård har gjort, bryter med vår tids forståelse av genetik. Om det skulle opptre såkalte sjelelige defekter, vet vi også, i motsetning til det anførte, at oppdragelse og miljø spiller en stor rolle for hvordan slike «defekter» vil utvikle seg videre.

Men også i 1945 burde det vært klart at generaliseringer som her gjøres ut fra spesielle utvalg, er helt uvitenskapelige. Til Ødegårds forsvar kan man imidlertid anføre at han i sin uttalelse til Krigsbarnutvalget også foreslår undersøkelse av et større materiale for å kartlegge intelligensnivået hos mødre så vel som barna.

«Frekke piker»

Senere forskning har heller ikke kunnet bekrefte de antakelser som ble fremsatt. Det er gjort flere undersøkelser, av blant andre professor Gabriel Langfeldt ved Psykiatrisk klinikk. Han hadde under krigen flere såkalte «tyskertøser», det vil si tvangsinnlagte, til observasjon etter begjæring fra foreldrene, og skriver i 1946 i Tidsskriftet for Den norske lægeförening blant annet:

«Et trist innslag av unge piker ... men også endel pene piker, 16–17 år, ofte fra bra hjem. Intelligensen var i denne gruppen normal, i et par tilfelle endog over gjennomsnittet. Men som regel var det litt forslagne og «freakke» piker som ikke ville la seg utlevere under den psykiatriske undersøkelse».

Den siste bemerkningen viser at situasjonen med tvangsinnleggelse ikke var særlig gunstig for den undersøkelsen som ble foretatt.

Leir utenfor Oslo

Augusta Rasmussen undersøkte i 1945/46 intelligensnivået hos 310 «tyskertøser» i henhold til «provisorisk anordning av 12.06.45 om åtgjerdelse mot kjønnsykdommer». Jentene var internert i en egen leir utenfor Oslo og ble testet med de såkalte Oslo-prøvene. Testene viser forskjellig grad av IQ. Men det var vanskelig å avgjøre om resultatene egentlig avspeiler jentenes kognitive potensiale. Artikkelen gir ingen informasjon om jentenes motivasjon og samarbeidsvilje, heller ikke om de årsaksforhold som lå til grunn for undersøkelsene.

Overgrep

Interneringen av «tyskertøsene» med hjemmel i den provisoriske anordning mot kjønnsykdommer ble av mange sett på som en del av de overgrep som ble gjort mot

Norske og tyske jenter ved avreise til Tyskland i 1946. (Foto: NTB)

“Tyskertøsenes” hår ble klippet av og hengt opp med navneskilt.

(Foto: NTB)

denne samfunnsgruppe. Sterkest kritikk kom fra overlege Johan Scharffenberg, blant annet på et møte i Studentersamfundet. Han karakteriserte det som et psykologisk feilgrep å internere i mange tilfelle bra piker bare på grunnlag av at de hadde vært forlovet med en tysker. Han mente det var en sammenblanding av nasjonalfølelse og seksuelle drifter.

Forræderi

Frolig var ikke «tyskerjentene» særlig annerledes enn sine medsøstre på den tiden. Ødegårds uttalelser må tas med en klype salt og kan lett misforstås. Få grupper ble mer stigmatisert og mobbet enn de såkalte «tyskertøser». De hadde sjelden gjort noe juridisk straffbart, de hadde forbrutt seg mot intimsfærens utskrevne lover ved å innlate seg i forhold til soldater fra en okkupasjonsmakt. Folk oppfattet ofte slike handlinger som provoserende på grensen til forræderi.

Overreagerte

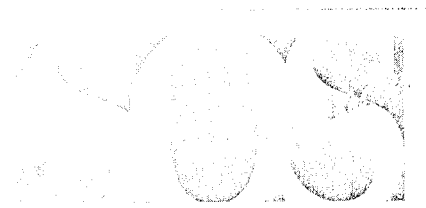
Bedømmelser av en gruppe personer på såpass svake indikasjoner som beskrevet i brev til Krigsbarneutvalget, kan sammenliknes med

det tyske propagandaapparatet i forhold til jødene, vi bør ikke gjøre det samme! Men mange av uttalelsene på denne tiden var preget mer av «tidsånden» enn av objektiv vitenskap. Det setter søkelyset på den makt som sakkyndige har i kraft av sin stilling. Den kan lett misbrukes og bli til skade for mange som trodde på dem.

Rettsoppgjøret med arrestasjoner, tvilsom internering i leirer, utfrysning og fratakelse av barna bør være mer enn nok. Slike «stempinger» av en minoritetsgruppe i samfunnet er skadelige for alle parter. Det er vel neppe noe land i Europa som har overreagert slik man gjorde i Norge. Det er på tide at historien blir revidert.

Randolf Alnæs

Professor em.dr.med.

Forts. fra s. 2

Fredsjubel – for de fleste

Å fraternisere med fienden er ikke noe klokt trekk, om det så er snakk om vanlige tyske gutter som strengt tatt ikke gjorde noe annet enn sin plikt for fedrelandet. For de som mistet sine nærmeste i kamp mot tyskerne føltes nok norske jenters rendesvouz med okkupasjonsmakten som et slag i ansiktet — naturlig nok.

Men at norsk psykiatri like etter krigen fortsatte der nazistene slapp, med IQ-tester og tvilsomt forskningsmateriale om tyskertøsene, tjener dem liten ære. Like lite som man kan forsvare interneringen og mishandlingen av disse jentene etter krigen.

Og aller verst: Hvordan kan man forsvare omgivelsens kjølige behandling og mobbing av “tyskertøsenes” totalt uskyldige barn?